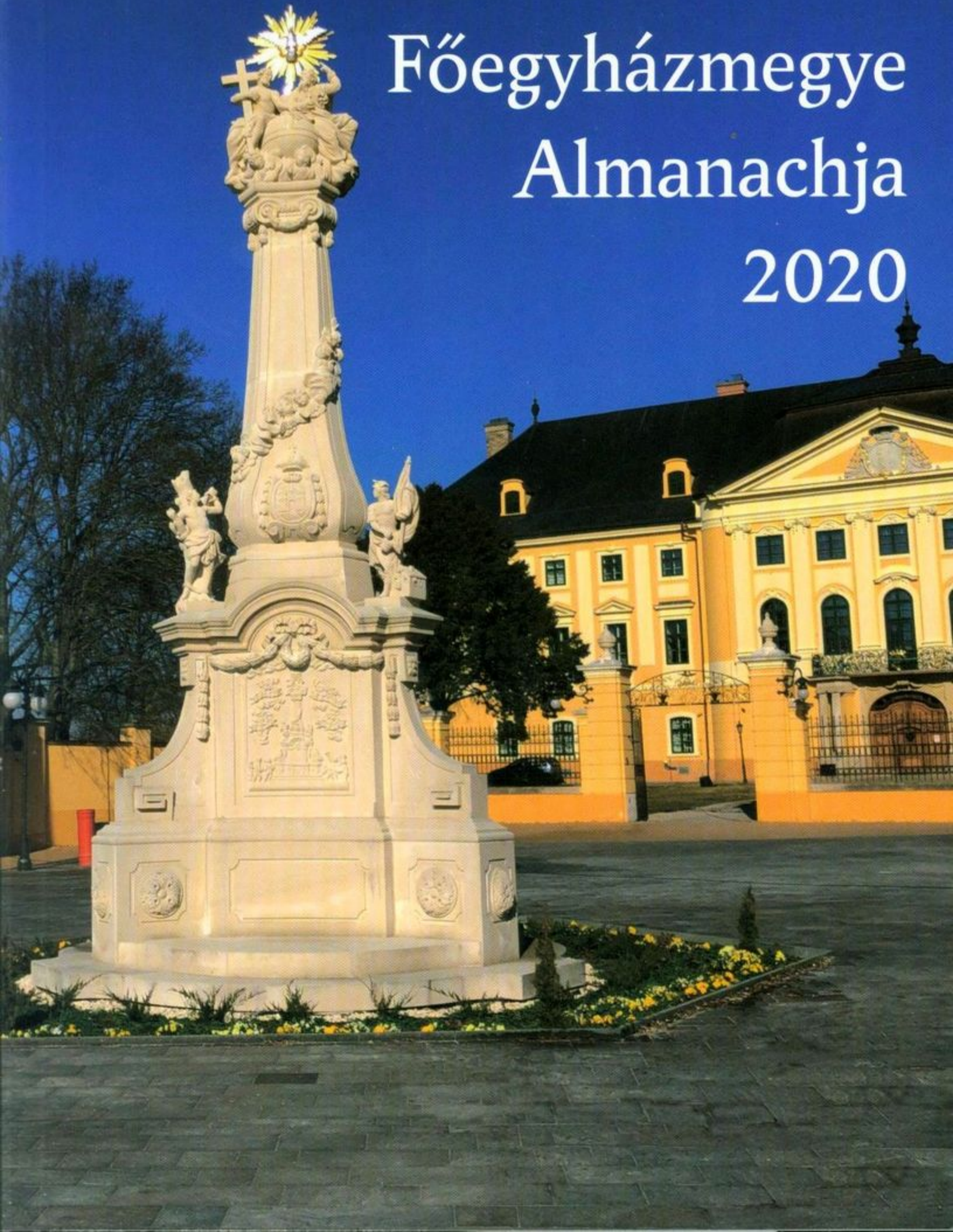

A Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye Almanachja 2020

**A KALOCSA-KECSKEMÉTI
FŐEGYHÁZMEGYE
ALMANACHJA**

2020

—Ö—	
Öregcsertő.....	46
—P—	
Páhi	74
Pálmonostora	68
Petőfiszállás-Pálósszentkút... ..	68
Pirtó	71
—R—	
Rém.....	54
—S—	
Sárhát	57
Solt.....	74
Soltszentimre	49
Soltvadkert.....	49
Sükösd	61
—Sz—	
Szabadszállás	74
Szakmár	46
Szalkszentmárton.....	75
Szank	72
Szentkirály	66
Szeremle	58

—T—	
Tabdi.....	49
Tass.....	75
Tataháza.....	54
Tázlár	50
Tázlár-Felsőtelep	50
Tiszaalpár I.	69
Tiszaalpár II. (Tiszaújfalú)	69
Tiszaakécske.....	66
Tompa-Szent Anna.....	52
Tompa-Szent János.....	52
—U—	
Uszód	47
—Ú—	
Újtelek (Keserűtelek).....	47
—V—	
Vaskút.....	58
Városföld	67
—Zs—	
Zsana.....	70

TARTALOMJEGYZÉK

A Katolikus Egyház és a Helyi Egyház vezetői	3, 4
A Szentszék képviselője hazánkban.....	5
A Főegyházmegye főpásztora	6
A kalocsa-kecskeméti érsek szuffragáneusai	7, 8, 9
A Főegyházmegye alapítója és védőszentje	10
Ajánlás.....	11
Az érsek sora	12
A Főegyházmegye statisztikai adatai	15
Főegyházmegyei Hatóság.....	16
Főszékesegyházi Káptalan.....	16
Tiszteletbeli kanonokok.....	16
Kalocsa-Kecskeméti Érseki Bíróság	17
Főegyházmegyei Hivatal.....	17
Központi Pénztár	18
Főegyházmegyei intézmények	19
Incrementum Érseki Vagyonkezelő Központ.....	19
Astriceum Érseki Múzeum	19
Főszékesegyházi Könyvtár.....	19
Főegyházmegyei Levéltár	20
Főegyházmegyei Kántorképző	20
Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegyei Karitás	20
RÉV Szenvedélybeteg-segítő Szolgálat	20
A Főegyházmegye Papi Szenátusa.....	21
Tanácsosok Testülete	22
Főegyházmegyei Bizottságok és Tanácsok	22
Pasztorális Tanács	22
Gazdasági Tanács	22
Egyházmegyei Katechetikai Bizottság (EKB)	23
Egyházmegyei Katolikus Iskolák Főhatósága (EKIF)	23
Egyházmegyei Ifjúsági Bizottság (EIB).....	24
A Főegyházmegye ifjúsági referense	24
A Főegyházmegye ministráns referense.....	24
A Főegyházmegye családreferense	24
A Főegyházmegye felnőttképzési referense.....	24
A Főegyházmegye hivatásgondozó referense	24
A Főegyházmegye cigánypasztorációs referense.....	24
Cenzúra Bizottság.....	25
Hivatásgondozó Bizottság.....	25

Liturgikus és Egyházzenei Bizottság.....	25
Ökumenikus Bizottság.....	25
Egyháztörténeti Bizottság.....	25
Egyházművészeti Tanács.....	26
Média Bizottság.....	26
Szakpasztoráció a Főegyházmegyében.....	27
Szent István Diakonátusi Kör.....	29
Egyházi címek és kitüntetések.....	30
Pápai kitüntetések.....	30
Címzetes apátok és prépostok.....	30
Tiszteletbeli főesperesek.....	30
Címzetes esperesek.....	31
Főegyházmegyei tanácsos.....	31
Érseki tanácsosok.....	31
Szerzetesrendek az egyházmegyében.....	32
Férfi szerzetesrendek.....	32
Női szerzetesrendek.....	32
Oktatási és szociális intézmények.....	33
Főegyházmegyei oktatási intézmények.....	33
Szerzetesrendek által fenntartott oktatási intézmények.....	36
Egyházmegyei szociális intézmények.....	38
Római Katolikus Egyházi Szeretetszolgálat.....	38
A Főegyházmegye területi beosztása.....	39
A) Főszékesegyházi Főesperesség.....	39, 43
I. Kalocsai esperes kerület.....	39, 43
II. Keceli esperes kerület.....	39, 47
B) Bácsai Főesperesség.....	39, 50
III. Bácsalmási esperes kerület.....	39, 50
IV. Jánoshalmi esperes kerület.....	40, 52
C) Bodrogi Főesperesség.....	40, 55
V. Bajai esperes kerület.....	40, 55
VI. Hajósi esperes kerület.....	40, 59
D) Kiskunsági Főesperesség.....	41, 62
VII. Kecskeméti esperes kerület.....	41, 62
VIII. Félegyházi esperes kerület.....	41, 67
IX. Majsai esperes kerület.....	41, 70
X. Solti esperes kerület.....	42, 72
Dr. Bábel Balázs: „Minden forrásom belőled fakad”.....	76
Dr. Tóth Tamás: A Kalocsa-Bácsai Főegyházmegye kettészakítása (1920) és annak következményei.....	82

A Főegyházmegye papjai és a Főegyházmegyében szolgálatot teljesítő papok és szerzetesek.....	96
A Főegyházmegyében szolgáló papság betűrend szerint névsora.....	120
A Főegyházmegyében szolgáló papság szentelési év szerinti névsora.....	124
Állandó diakónusok.....	127
Más egyházmegyében szolgálatot teljesítő lekipásztorok.....	128
Külföldön élő papok.....	128
A Főegyházmegye nyugdíjas papjai.....	129
A Főegyházmegye területén működő más egyházmegyes papok.....	130
A Főegyházmegye területén közösségen kívül élő és működő szerzetes papok.....	130
Elhunyt papok névsora 2017-től.....	131
A Főegyházmegye papnövendékei.....	132
Rövidítések.....	133
Névmutató.....	134
Helységmutató.....	138
Tartalomjegyzék.....	141

Kiadja:
a Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye
Adatok lezárva: 2020. február 28.

Dr. Tóth Tamás: A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye kettészakítása (1920)
és annak következményei

I. „Kalocsa Trianonja” a számok tükrében

A Trianoni Békeszerződés (1920. június 4.) – vagy inkább békediktátum – az országhatárokkal együtt az egyházmegyék határait is jelentősen átrajzolta. A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye elveszítette papjainak mintegy 50, egyházszerzetének 60, híveinek 70%-át.⁹ 150 plébániájából és önálló lelkészségéből mindössze 60 maradt az anyaországban, 90 került a határon túlra.¹⁰

Az 1923-as, vagyis az I. világháborút követő időszakban született utolsó teljes kalocsa-bácsi sematizmus adatai szerint a Főegyházmegye területén (0,1 százalékra kerekítve) a lakosság

69%-a (674.607 fő) római katolikus,

1,3%-a (12.889 fő) görögkatolikus,

16%-a (156.665 fő) ortodox,

6,5%-a (63.927 fő) evangélikus,

4,8%-a (46.601 fő) református,

1,9%-a (18.635 fő) izraelita hívő volt;

0,4%-a (3.797 fő) egyéb.

Ez összesen 977.121 lakost jelentett.¹¹ A terület mintegy egymillió népességének tehát több, mint kétharmada volt római katolikus, közülük kb. 204.000 fő maradt Magyarországon, 470.000 fő került a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságba (1929-től Jugoszlávia). A Főegyházmegye legnagyobb települése, Szabadka szabad királyi város és több jelentős helység is a határon túlra került. A XI. század óta a Főegyházmegye részét képező Bács vármegye déli, nagyobbik része (Szabadka, Újvidék, Zenta, Zombor és környéke) az I. világháború után megalakult új délszláv állam része lett, a békekötés utáni Magyarországon az egykori Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye

⁹ LAKATOS A., *Fejezetek a Főegyházmegye 20 századi történetéből.* 13, 16. In: *A Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye Almanachja.* Kalocsa 2008. 13–47. A kor egyházpolitikájáról bővebben: SALACZ G., *A magyar katolikus egyház a szomszédos államok uralma alatt.* (Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae 3.) München 1975.

¹⁰ *Status Personalis Archidioecesis Colocensis et Bacsiensis ad annum Christi 1923.* Coloczae 1923. A plébániák/lelkészségek, ill. a lakosok száma attól függően változhat egy kicsit, hogy melyik évet, ill. melyik kimutatást vesszük alapul. A fent jelzett adatsor az 1923-as sematizmus alapján készült, amely az utolsó közös kalocsa-bácsi sematizmus volt, a rövid ideig tartó visszatéréskor kiadott 1942-est kivéve.

¹¹ LAKATOS, 13sk.; A katolikusok aránya valamivel az országos átlag felett, a protestánsoké valamivel az országos átlag alatt volt. Az idézett szövegben 977.122 fő szerepel. LAKATOS, 15.

legdélnyugatibb része (Kalocsa és környéke) és Bács vármegye északi, kisebbik része (Baja és környéke) maradt.

Kalocsa-Bács hagyományosan többnemzetiségű volt, legjelentősebb katolikus nemzetiségei a magyar, a német és a délszláv (*illyrica*) népcsoportok voltak. 1923-ban, a Bácsi Apostoli Kormányzás megalapításakor

a magyar nyelvű plébániák aránya 40%,

a német nyelvűeké 14%,

a délszláv nyelvűeké 1–2%,

a kétnyelvűeké 29%,

a háromnyelvűeké 16% volt.¹²

A terület nemzetiségi sokszínűsége a szétszakítás után is megmaradt a határ mindkét oldalán, még akkor is, ha a magyarok aránya a határ magyar oldalán jóval nagyobb lett, mint a délszláv oldalon.

A Főegyházmegyének ekkor 287 papja, 36 kispapja és 35 kisseminaristája volt, valamint a területen 8 szerzetesrend működött 49 házban.¹³ A területiség elve alapján választódott ketté a – jobbára ekkor még Kalocsán szentelődött – papság. Az, hogy a klérus nagyjából fele a határ magyarországi oldalán maradt, elsősorban annak köszönhető, hogy a központi intézmények legnagyobb része az ott szolgáló papokkal együtt Kalocsán volt.

A magyar katolikus hierarchiában második helyet elfoglaló kalocsa(-bácsi) érsek Főegyházmegyéje az ország legkisebb egyházmegyéje lett, amelyben az ország katolikus lakosságának alig több, mint 3%-a élt.¹⁴

A kalocsa-bácsi érsek joghatósága alá tartozó érseki tartomány még látványosabban kisebbedett. A középkortól kezdve a történelmi Magyarország területének nyugati és északi fele az esztergomi, míg a keleti és déli fele a kalocsai metropolita alá tartozott. 1804-ben Eger érseki rangot kapott, de ez a döntés Esztergom területét érintette. Amikor azonban 1853-ban a zágrábi püspökség is érseki rangra emelkedett, az új Zágrábi Érseki Tartomány létrehozásával leválasztották Kalocsáról Zágráb mellett Zengg-Modrus és Bosznia-Szerém egyházmegyéket is. Erdély és Nagyvárad Trianon következtében kényszerült elhagyni a kalocsai érsek joghatóságát. 1993-ig csupán a Csanádi Egyházmegye Magyarországon maradt része (ehhez csatolták a korábban a váradi

¹² Ibidem.

¹³ *Status Personalis 1923.*

¹⁴ LAKATOS, 13.

püspök alá tartozó itthoni részeket is, például Szarvast vagy Debrecent) tartozott a Kalocsai Érseki Tartományba. Az 1993. május 31-i dátummal bekövetkező határrendezés során jött létre nem csupán a Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmege, hanem ekkor csatolták a kalocsai metropolita tartományához Pécsset, amely korábban mindig az esztergomi érsektől függött.

2. Kísérletek az egység megőrzésére és a Bácsai Apostoli Kormányzóság létrehozása

Számos Kalocsán őrzött dokumentum bizonyítja, hogy Várady Lipót Árpád érsek (1914–1923) igyekezett a határ másik oldalán lévő papjai és hívei segítségére lenni.¹⁵ Hamarosan azonban a határ két oldala között egyre inkább ellehetetlenülő kommunikáció, a lelkipásztori ellátás gördülékenysége és az ügyek intézése miatt szükségessé vált a terület legalább részleges autonómmá válása, még akkor is, ha sokan reménykedtek abban, hogy ideiglenes állapotról van csak szó. Egy ránk maradt dokumentum szerint 1921-ben a Vallás- és Közoktatási Minisztérium azt a tájékoztatást kapta, hogy a határ túloldalára szakadt plébániák az ekkor már diszmembrált Felvidék mintájára el akarnak szakadni. Az érseki aula információi szerint azonban „a kalocsai érseki egyházmegye bácskai részének papsága egy-két pap kivételével mind az elszakadás ellen van s mindent elkövet, hogy az be ne következzen”.¹⁶ Az elszakadás a szerb kormány érdeke volt, valamint a feljegyzés szerint néhány pap táplált ez irányú reményeket (az írás szám szerint ötöt sorol fel, ami nagyságrendileg még akkor is nagyon alacsony, ha szépített érték lenne). A dokumentum első helyen Budanovich Lajost említette.

1923-ban, a politikai instabilitás miatti néhány év kivárást követően a Szentszék valamiképpen rendezni akarta az egyházi viszonyokat. Ekkor, 1923. február 15-én¹⁷ felállította a Bács(ka)i Apostoli Kormányzóságot (Adminisztratúrát) és mind a kalocsai, mind a

¹⁵ Ilyen volt például az érsek hatoldalas levele a hatalmat átvett *Narodna Uprava*-nak. Kalocsai Főegyházmegei Levéltár, Kalocsa (= KFL) I.1.a. Generalia de Archidioecesi(s), 586/1919. sz. (Dátum: Kalocsa, 1919. január 30.)

¹⁶ KFL I.1.a. Generalia de Archidioecesi, 1402/1921. sz. (Kalocsa, 1921. március 30.)

¹⁷ Az első szabadkai sematizmus által említett, mások és általam is már másutt idézett február 10-iki dátum elírás lehet. Más források a 15-iki alapítást támasztják alá. Vö.: *Nova et vetera de Ecclesia Bačiensis – Suboticana*. 28. In: *Schematismus primus dioecesis Suboticanae ad annum Domini 1968 qui est annus foundationis Dioecesis Suboticae* 1968. 15–34.; TÓTH T., *A Bácsai Apostoli kormányzóság 1941-es visszacsatolása Kalocsához Ijjas József feljegyzései alapján*. In: *Deliberationes* 1 (2008) 123–138.; KFL.I.1.a. Generalia de Archidioecesi, ad 808/1923. pr. 26/II. 1923. (Dátum: Vatikán, 1923. február 15.) Csatolva: sz.n. 28/X. 1942. A bácskai apostoli adminisztratúra kérdése c. aktához.

bácsai részre egyelőre apostoli kormányzókat (adminisztrátorokat) nevezett ki. A Szentszék olyan esetekben folyamodik ehhez az eljáráshoz, amikor a politikai helyzet bizonytalansága miatt még nem tekintheti véglegesnek a kialakult helyzetet. (Így történt ez a többi, a határ által elválasztott egyházmegyei részek esetében is.) Így lett a bácskai részek „*ad nutum Sanctae Sedis*”, azaz „a Szentszék rendelkezésére álló”, de püspöki kinevezés nélküli kormányzója Budanovich Lajos és így került Várady Lipót Árpád kalocsa-bácsai érsek halálát követően (pár nappal a Bácsai Apostoli Kormányzóság felállítását követően, 1923. február 18-án halt meg) Dr. Zichy Gyula gróf adminisztrátorként a kalocsai érsekség élére még ugyanabban az évben. Zichy Gyula, mivel a kalocsai részek egyházi helyzete sokkal világosabb volt, 1925-ben érseki kinevezést kapott (kormányzó: 1923–1925; érsek: 1925–1942). Nem kis riadalmat keltett, amikor a kinevező bullából a „kalocsai” mellől elmaradt a „bácsai” jelző (hiszen magyar oldalon a kettészakadást következetesen ideiglenesnek tekintették). A hiányzó jelzőt a bulla ünnepélyes felolvasásakor szúrták be. A Nunciatura levélben nyugtatta meg a kalocsaiakat: biztosították a főpásztort, hogy a beszúrás helyes volt, és „a kalocsai és bácsai érsek *ur kinevezés Bullájában a bacsiensis* szó kihagyása lapsus calami [elírás] folytán történt [...] semmi esetre nem lehet szó az egyházmegyének ketté választásáról szóló intézkedésről”.¹⁸ Zichy a jugoszláv oldalra került javainak ügyében jogi úton is igyekezett érvényt szerezni igazának, a Hágai Nemzetközi Bíróságon sikerrel perelt kárpótlásért. Az azonban már nem volt világos, hogy ezen javak élvezete kit illette: a kalocsai érseket vagy a bácsai adminisztrátort. Róma döntését kértek ebben az ügyben, amely azonban sajnos sosem érkezett meg.¹⁹

3. Az 1941-es tavaszi események és a visszacsatolás

1941. április 10-én Horvátország kikiáltotta függetlenségét, ezzel a magyar kormány Jugoszláviát megszüntnek tekintette. Másnap a magyar csapatok bevonultak a Délvidékre. Így 1941 tavaszán a Főegyházmege területe újra egyesülhetett. Gróf Zichy Gyula 1941. április 16-án azzal bízta meg Ijjas Józsefet (a későbbi kalocsai érseket, 1969–1987), hogy tájékozódjon a bácskai helyzetről.²⁰ Erről az

¹⁸ KFL.I.1.a. Generalia de Archidioecesi, sz. n. (Budapest, 1925. november 4.) Csatolva: sz.n. 28/X. 1942. A bácskai apostoli adminisztratúra kérdése c. aktához. Eredeti kiemelés, szaggatott vonallal.

¹⁹ LAKATOS, 21.

²⁰ Bővebben: TÓTH T., *Ijjas és Budanovich: a Bácsai Apostoli Kormányzóság 1941–1944*. In: *Bácsország* (2009/1) 25–35.

időszakról tanúskodnak a Kalocsai Főegyházmegyei Levéltárban őrzött feljegyzései, amelyeket 1943-ban gyűjtött egybe. Fontos megjegyeznünk, hogy az Ijjas által készített dokumentumok az anyaország Magyar Királyság, illetve az anyaegyházmegye Kalocsa(-Bács) szémszögéből mutatják be a Bácsai Apostoli Kormányzásban Budanovich idején történeteket, azonban mindenképpen olyan dokumentumokról van szó, amelyek a szemtanú precíz feljegyzései révén értékes információkkal szolgálnak az ekkor történetekről.

Ijjas József a megbízását követően rögtön leutazott a bácsalmási származású Dr. Evetovics Kunó (1898–1971) ciszterci főiskolai tanár társaságában a Bácskába. Az április 24. és május 3. közötti első útról hazatérve tapasztalatairól egy nyolcoldalas jelentésben²¹ számolt be főpásztorának, illetve egy kilencoldalas²² beszámolóban a vallás- és közoktatásügyi miniszternek. Felmérte a Bácsai Apostoli Kormányzás állapotát politikai, vallási és nemzetiségi szempontból egyaránt.

Az 1939-es jugoszláv sematizmus alapján készült felmérés szerint az 1941-es visszacsatoláskor 8712 km² került vissza az anyaegyházmegyéhez 480.568 katolikus hívővel.²³ A területen 194.483 ortodox, 95.555 protestáns, 13.562 zsidó vallású és 6.187 „egyéb” élt. 4 főesperességbe 12 esperesség, ill. 92 plébánia, 17 helyi lelkészség, valamint vikária szerveződött. A felmérések szerint tisztán magyar plébánia/lelkészség 41, tisztán német 23 és tisztán szláv²⁴ plébánia 6 volt. Magyar-német hely 2, német-magyar 5, magyar-szláv 10, szláv-magyar 6, magyar-német-szláv 1, magyar-szláv-német 0, német-szláv-magyar 1, szláv-német-magyar 4, szláv-magyar-német 5, német-magyar-szláv 0, szláv-német 2, német-szláv 0, szlovák 1, két helyről nem érkezett adat. Számításaik szerint 15 többnyelvű helyen voltak többségben a magyarok.

²¹ KFL I.1.a. Generalia de Archidioecesi, 3546/1943. sz. (Szabadka, 1943. május 28.) 1. Dr. Ijjas József levele 1941. május 4. *Zichy érsek urhoz*. A továbbiakban a fent jelzett aktában használt rövidítésekkel utalunk az egyes iratokra. Pl.: I[jjas]/1., ill. oldalszám.

²² KFL I.1.a. Generalia de Archidioecesi, 3546/1943. sz. (Szabadka, 1943. május 28.) 2. Dr. Ijjas József jelentése 1941. május 6-án a V.K.M.-nek. Vö. ed.: MERK Zs., *Adatok Budanovich Lajos püspök tevékenységéhez a Délvidék Magyarországhoz kerülésének időszakában (1941–1944)*. In: *Bács-Kiskun megye múltjából XIV.* Szerk. IVÁNYOSI-SZABÓ T., TÓTH Á. Kecskemét 1998. 263–283. Itt: 265–270.

²³ KFL I.1.a. Generalia de Archidioecesi, sz. n. Pro memoria! Feljegyzés, a felszabadult Bácska adatai (Kalocsa, 1941. április 26.); *Ibidem*, sz. n., A bácskai ap. adm. adatai, 1941.

²⁴ Ijjashoz és a korabeli iratok nyelvezetéhez hasonlóan a „szláv” kifejezést használjuk mindazon délszláv (*illyrica*) népcsoportok jelölésére, amelyekről a szövegben szó van, amikor általános megnevezésről van szó, pontosítás nélkül (pl. horvátok, bunyevácok, sokácok értendők alatta).

Ezeket az adatokat Ijjas József feljegyzései is megerősítik. A majdnem félmillió katolikus hívő nagy része ekkor tehát magyar volt. A Bácskában elő magyarok főként katolikusok voltak, Ijjas olvasatában a hitük összetartó erő maradt számukra, amelyet a „*megszállás két évtizede alatt is hűségesen megőriztek*”.²⁵

A jelentés szerint sokkal nehezebb volt a helyzete a többi kisebbségnek, főként az itt élő két kis szláv nemzetiségnek, a bunyevácoknak és a sokácoknak, akik a szerb uralom miatt kényszerhelyzetbe kerültek, a szerbek ugyanis a saját nemzetiségüket akarták erősíteni általuk:²⁶ államosították az iskoláikat, szerb tanítókkal, cirill betűkkel tanították írni és olvasni a gyermekeiket. Ijjas szerint ezért „*menedéket kerestek és ezt nem találták meg másban, mint abban, hogy horvátoknak jelentették ki magukat*”.²⁷ Majd így folytatja: „*Ebbe annyira belelovalták magukat, hogy szinte elfogultan kerestek mindenféle történelmi adatot, amellyel azt igazolhatták, hogy ők valóban egyek a horvátokkal. Politikai magatartásukban inkább huztak a horvátok felé, átvették nyelvüket is, Horvátországban végezték iskoláikat, nem csoda, hogy ma már a bunyevác és sokác értelmiség magát egyszerűen horvátnak vallja*”.²⁸ Ijjas keserűen jegyzi meg, hogy már csak nagyon kevesen vannak, akik sajátosan bunyevácnak vagy sokácnak vallják magukat, mégpedig sajnos azok, akik szerbbarátok. Tény, hogy a bunyevác és a sokác nemzetiség nyelvében, kultúrájában és vallásában is a horvátokhoz állt közelebb, mégis elgondolkodtató, hogy Ijjas/Ikotity József, aki maga is bunyevác volt, miért teszi le a voksát az önálló bunyevác és sokác nemzetiségi identitás mellett. Az elhorvátosodással kapcsolatosan megjegyzi, hogy mindez összességében nem jelent horvát nacionalizmust, kitartottak vallásukban, család-, hagyomány- és tekintélytiszteletükben, így: „*Ez a nemzetiség hűséges államalkotó polgára lesz a magyar hazának, ha nemzetiségi, népi életét úgy élheti, ahogy azt Szent István birodalma neki biztosítja*”.²⁹ Ijjas itt feltehetőleg a Szent István-i *Intelme*kéből jól ismert és elgondolkodtató „*az egynyelvű és egyszokású ország gyenge és esendő*” hatodik intelemre utal, hiszen a *Regnum Hungariae* mindig többnemzetiségű állam volt. (Sajnos azt is meg kell jegyeznünk, hogy a XIX. században általánossá vált magyar nyelvű *Magyar Királyság* elnevezés és a hozzá

²⁵ I/1. 6.

²⁶ *Ibid.* 6sk.

²⁷ *Ibid.* 6.

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ *Ibid.* 7.

társuló eszmeiség egy része nem tett jót ennek az elvnek, hiszen a Királyság alattvalóinak jó része bár szívesen vallotta korábban magát a *Regnum Hungariae* részének, nem érezte magát nemzetiségi szempontból is magyarnak. Jól szemléltetik ezt a szláv nyelvek, amelyek a „magyar” kifejezésre más szót használnak, ha a régi monarchiáról van szó és mást, ha a magyar nemzetről, illetve a mai magyar államról beszélnek.)

A német kisebbségről szólva Ijjas szomorúan jelenti, hogy nagyobb része a náci agitáció áldozatává vált.³⁰ A németajkú településeken a házakon, de még a templomtornyokon is horogkeresztes zászlók lengenek. Volt olyan község, ahol a magyarok bevonulása után két nap alatt négy magyarellenes tüntetést is tartottak, a „*Los von Ungarn*”³¹ jelszóval. Az agitátorok azzal a hírrel bujtogattak, hogy a magyar fennhatóság csak ideiglenes, a magyar katonák lényegében csak csendőrök, a terület a német Harmadik Birodalom uralma alá fog kerülni. Felekezeti téren szintén szomorú volt a helyzet: a propaganda következményeként sokan a lelkipásztoraik ellen fordultak. Több kiváló lelkipásztort értek rendszeresen inzultusok és az egyházi kiadású német nyelvű sajtó is számos támadást kapott, így a *Donau* című újságot tüntetők égették el ünnepélyesen. A felekezeti iskolákról nem akartak hallani sem, a vallásos társulatokat sem túrték meg, a húsvéti szentgyónást és szentáldozást csak egynegyedük végezte el, csak az öregek és az egészen kicsi iskolás gyermekek jártak templomba. A papság döntő többségéről mégis elmondható volt, hogy „szinte mártírlélekkel állja a harcot”.³²

4. Ijjas József érseki biztosi működése 1941 és 1944 között

Ijjas és Kalocsa számára is fontos volt tisztázni az adminisztratúra helyzetét. A legfontosabb kérdés az apostoli kormányzó, Budanovich Lajos (1927-től cisamusi címzetes püspök) jövője volt. Ijjas József igyekszik objektív maradni, amikor hangsúlyozza: „*El kell ismerni, hogy bámulatos munkaerővel, semmitől vissza nem rettenő energiával látta el tisztségét. Munkateljesítménye iránt teljes elismeréssel vannak még azok is, akik egyébként fájó szívvel gondolnak vissza más intézkedéseire, melyek a papságban és a hívekben visszatetszést keltettek*”.³³ Más helyütt így ír: „*Budanovich Lajos püspök*

úr nem egyszerű egyéniség, hanem kivételes képességű, erős energiájú”, de rögtön hozzá is teszi, hogy „*fajtáját fanatikusan szerető vezéregyéniség. Soha nem csinált tiktot abból, hogy ő nem magyarbarát*”.³⁴ S éppen ez az a pont, ami miatt azonnal nemkívánatos személy lett a magyar hatóságok szemében az 1941-es bevonulás után. Érzelmeinek többször bizonyosságát is adta: egy gyors cselekvést kívánó helyzetben passzívan várta a fejleményeket, nem vette fel a kapcsolatot sem az egyházi, sem pedig az állami hatóságokkal, bizonytalanságot okozva ezzel.³⁵ Egy alkalommal állítólag, amikor 1.500 magyar katona a bevonulást követően szentmisén vett részt a szabadkai Avilai Szent Teréz Plébániatemplomban, a püspök kivonult még a magyar Himnusz eléneklése előtt.³⁶ Ijjas kijelenti mind az érseknek, mind a miniszternek, hogy: „*Budanovich Lajos püspök úr nem maradhat meg az apostoli adminisztratúra élén*”.³⁷

A vele kapcsolatos legkomolyabb egyházi, egyben gyakorlati vád az volt, hogy nem „*ad nutum Sanctae Sedis*”, vagyis ideiglenes főpásztornak tekintette magát, hanem „*residentialis*”, vagyis megyéspüspöknek. Az „*Administratura Bacsiensis*” [Bácsi Apostoli Kormányzóság; a Bács(i) név előfordul még a következő alakokban is: *Bacs(iensis)*, *Bács(iensis)*, *Bač(iensis)*, *Bac(iensis)*] kifejezést csak a leghivatalosabb iratokban használta, inkább a „*Dioecesis Bacsiensis*” (Bácsi Egyházmegye) megnevezéssel élt.³⁸ Egy új, szláv egyházmegye létrehozásán fáradozott egy olyan helyen, ahol a jelentés szerint a 480.000 katolikus hívő „*legalább kétharmada szinmagyar és a nemzetiségek lelkuete is közel áll a magyarsághoz*”.³⁹ Tény, hogy Budanovich kormányzó teljesen átszervezte az adminisztratúra egyházi szervezetét, lelkészségeket és plébániákat alapított, amivel sok helyütt tiltakozást váltott ki.⁴⁰ Önmagáért beszélő érdekesség, hogy például az 1939-es bácsi sematizmus a Szent Teréz Plébániatemplomot

³⁴ I/2. 2.

³⁵ I/1. 1.

³⁶ I/2. 6.

³⁷ Ibid. 2.

³⁸ Ibidem.

³⁹ I/2. 3.

⁴⁰ Egy ilyen tiltakozás volt Magyarakanizsa, Újvidék, Óbecse és Mohol plébánosainak Kalocsára eljuttatott memoranduma, amelyben mások mellett a kalocsai érsek segítségét kérték. Mint írják: a változtatások hatalmas „*elkeseredést és lelki rombolást okoznak a papságban és a hívekben*”. A levélhez részletes dokumentációt, többek között Budanovich leveleit is mellékeltek. Az akta fedlapjára a következő megjegyzés került: A „*K. [= Kegyelmes] Úr ad acta tétetni rendelte*”. Vagyis Zichy érseknek nem állt módjában semmit sem tenni. KFL. I.1.a. Generalia de Archidioecesi, sz.n. 1926. A lelkészségek szaporítása miatt panasz Budanovich ap. adm. ellen.

³⁰ Ibid. 7sk.

³¹ „*Ki a magyarokkal!*” Ibid. 7.

³² Ibid. 8.

³³ I/1. 2.

székesegyházként jelölte meg, holott erre a rangra majd csak körülbelül harminc évvel később emelték.⁴¹ Budanovichnak a törekvése elérését célzó egyik legfontosabb lépése az volt, hogy 1936-ban egy *quasi* egyházmegyei zsinatot tartott. A 170 oldalas⁴² *Codex Bachiensis* az egyházmegyévé szervezés jogi alapja lett. A *Codex* többek között a plébániai anyakönyvek szláv nyelvű vezetését írta elő még a színmagyar plébániákon is (Ijjas szerint 102-ből 44⁴³). Tény, hogy Jugoszláviában csak az államnyelven lehetett hivatalos iratokat írni, kivéve ha valaki egyáltalán nem beszélte azt, de a jelentés szerint az apostoli kormányzó még ezeknek a papoknak is visszaküldte a magyar nyelven írt leveleit a következő szöveggel: „*Scribat aut latine, aut slavice!*”, azaz „*Írjon vagy latinul vagy szlávul!*”⁴⁴ A Bácskában Ijjas felmérése alapján 1941-ben 219 pap volt, közülük 93 magyar, 82 német és 44 szláv.⁴⁵ Az évtizedek óta tartó erős központosítás a feljegyzés szerint sokak önállóságának ártott.⁴⁶ 28 kispapja volt ekkor a Bácskának, illetve két újmisést szenteltek Zágrábban a jelentéstétel előtti héten.⁴⁷

Az egyházkormányzat témájához kapcsolódik a Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek Társulatának kérdése. A Társulat a kalocsa-bácsi érsek meghívására és joghatósága alatt 1860 óta működött a Főegyházmegye területén. Az I. világháborút követő események a rendet is érzékenyen érintették, a rendházak kétharmada került a trianoni határokra kívülre. A Bácsi Apostoli Kormányzásban maradt nővérek Budanovich püspök önállósodási törekvéseinek egyik lépéseként 1930. október 23-án önálló kongregációvá alakultak.⁴⁸ A Bácskai Iskolanővérek Ijjas jelentése szerint 22 helyen vezettek intézetet, ezek közül 5 helyen laktak szlávajkúak is, illetve 6 helyen németajkúak.⁴⁹ Ennek ellenére az apostoli kormányzó szláv nyelvűvé tette a rend belső életét, a nővéreket Horvátországba küldte tanulni, ahol az amúgy kisszámú szláv hivatás nem tanulhatott meg magyarul.

⁴¹ KFL I.1.a. Generalia de Archidioecesi, sz. n. Pro memoria! Feljegyzés, a felszabadult Bácska adatai (Kalocsa, 1941. április 26.); Ibidem, sz. n., A bácskai ap. adm. adatai, 1941.; *Nova et vetera*, 30.

⁴² I/2. 2.

⁴³ Ibid. 4.

⁴⁴ Ibid. 5.

⁴⁵ I/1. 4.

⁴⁶ I/2. 6.

⁴⁷ I/1. 5.

⁴⁸ *Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek*. In: Magyar Katolikus Lexikon (= MKL). Főszerk. DIÓS I. Szerk. VICZIÁN J. Budapest 1993–2014. 9 (2004) 103sk.

⁴⁹ I/2. 7sk.

Mindezeket túl külön bonyolult problémát jelentettek az anyagi ügyek. Budanovich minden jövedelmet igyekezett központosítani.⁵⁰ Létrehozott egy alapítványt (*Budanovich püspök alapítványa*) is egy szabadkai bunyevác gimnázium létrehozására, amelynek építését a politikai helyzet változása ellenére is el akarta kezdeni.⁵¹

Ijjas József első útját hamarosan egy második követte. 1941. május 15-én Ijjas már újra Budapesten volt, ahol a nagytekintélyű magyarországi szentszéki követ, Angelo Rotta c. thébai érsek, apostoli nuncius (1930–1945; emberbaráti, zsidómentő tevékenységéért az egyik legnagyobb izraeli kitüntetés, a Világ Igaza címet is megkapta) az *uditore*⁵² útján arra kérte, járjon közben a magyar hatóságoknál azért, hogy Budanovich püspököt ne internálják, hanem várják be a Szentszék döntését.⁵³

Ettől függetlenül még aznap hívták Ijjast a Kultuszminisztériumba is, ahol közölték vele, hogy az esztergomi főegyházmegyes Dr. Beresztóczy Miklós miniszteri tanácsos (1939–1947, később esztergomi helynök 1950–1956)⁵⁴ a következő nap Szabadkára utazik és a püspököt a kultuszminiszter személyes vendégeként meghívja Budapestre, ahol lakást alakítanak ki a számára a domonkos rendházban.

Május 20-án délben Ijjas és Beresztóczy – miután sikertelenül igyekeztek Budanovich Lajost meggyőzni arról, hogy önként adja át a kormányzást – a nunciushoz ment. Angelo Rotta arról tájékoztatta őket, hogy levelet írt mind az apostoli kormányzónak,⁵⁵ mind Zichy érseknek, közölve a Szentszék kívánságát: Budanovich Lajos „*ad nutum ipsius Sanctae Sedis*”, vagyis „*magának a Szentszéknek a szolgálatára álló*”

⁵⁰ I/1. 3.; I/2. 5sk.

⁵¹ I/2. 8.

⁵² Ügyhallgató, beosztott diplomata pap. Ma a szentszéki diplomáciában nem használt elnevezés.

⁵³ KFL I.1.a. Generalia de Archidioecesi, 3546/1943. sz. (Szabadka, 1943. május 28.) 5. *Dr. Ijjas József jelentése Zichy érsek úrhoz 1941. május 17-én.*

⁵⁴ 1905-ben született Budapesten, nevét (Bartmann) valószínűleg 1939-ben magyarosította. Több könyv szerzője. 1948-ban bebörtönözték, ahol megtört, majd ő lett a magyar békepapi mozgalom egyik legismertebb alakja. 1950-ben Mindszenty József hercegprímás (1945–1971) bebörtönzése idején rövid időre esztergomi káptalani helynök lett, majd 1951–1956 között általános helynök. 1950–1956 között szervezője és első elnöke az Országos Béketanács Katolikus Bizottságának, 1957-től főtákar. 1953–1973 között országgyűlési képviselő, 1961–1973 között az Országgyűlés alelnöke. A szocialista államhoz való viszonya miatt személye ma erősen vitatott. DIÓS I., *Beresztóczy Miklós*. In: MKL 1 (1993) 768.; Beresztóczy János 1941. június 16-án, Budapesten kelt jelentése, amelyet Serédi Jusztitnián bíboros, hercegprímásnak (1927–1945) küldött, alátámasztja Ijjas itt idézett jelentéseit és feljegyzéseit. Ed. MERK, 271–279.

⁵⁵ KFL I.1.a. Generalia de Archidioecesi, 3546/1943. sz. (Szabadka, 1943. május 28.) 4. *Az Ap. Nuntius levele Budanovich püspökhöz 1941. május 19-én.*

apostoli kormányzóként lett kinevezve, ezért a körülmények megváltozása miatt önként mondjon le a hivataláról, mivel a terület kormányzása visszaszáll a kalocsai érsekre.

Budanovich továbbra is kitartott amellett, hogy nem hajlandó önként lemondani, akkor sem, ha a Szentatyának ez a szándéka és ha ez az ő helyzetét könnyítené meg. Mint mondotta: „*Ha a Szentszék el akar csapni, írja meg nekem két sorban, hogy nem kellesz, mehetsz, akkor tudom, hogy el vagyok csapva és így a dolog el van intézve*”.⁵⁶ Angelo Rotta május 21-én másfél órán keresztül tárgyalt Budanovich Lajossal, majd a nuncius „*egészen belepirultan, szinte szemrehányóan*”⁵⁷ közölte Ijjassal, hogy az apostoli kormányzó hivatalos panaszt emelt nála.

Május 23-án 11 órakor Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter (1932–1938, 1939–1942) fogadta Budanovichot, majd Zichy érseket. A miniszter időlegesen leállította a bácsi birtok visszavételét. Délután Ijjas az érsek kíséretében a nunciushoz ment. Rotta megbízta Ijjast, hogy újra tárgyaljon Budanovichcsal. Másnap délelőtt Ijjas fel is kereste az apostoli kormányzót, de a két és fél órás tárgyalás eredménytelenül zárult. Budanovich kijelentette: „*sem az adminisztratúráról, sem a plébániáról le nem mondok, hanem várom a Szentszék tételes intézkedését arról, hogy engem elcsap*”.⁵⁸ Rotta nuncius végül belátta, hogy nincs más megoldás, mint a tárgyalásokat lezártnak tekinteni és Szentszék utasításainak megfelelően eljárni.

Budanovich végül május 26-án levelet írt a nunciushoz,⁵⁹ amelyben lemondott a kormányzóságról és a szabadkai plébánia javadalmáról is.⁶⁰ A nuncius továbbította a hírt Rómának, az érseknek és a kultuszminiszternek is, és még aznap kiadott XII. Pius pápa (1939–1958) tekintélyével, a Szentszék felhatalmazásával egy dekrétumot, amelyben június 1-jével Budanovich Lajost felmentette az „*ad nutum Sanctae Sedis*” apostoli kormányzói hivatalból és ugyanezzel a hatállyal gróf Zichy Gyulát nevezte ki ugyanebbe a joghatóságba.⁶¹ A volt bácsi apostoli kormányzó május 29-én két levelet írt, egyet a nunciushoz,⁶²

⁵⁶ I/6. 2.

⁵⁷ Ibid. 3.

⁵⁸ Az eredeti szövegben hibásan „*adminisztarturáról*.” Ibid. 5.

⁵⁹ *Nova et vetera*, 28sk.

⁶⁰ KFL I.1.a. Generalia de Archidioecesi, 3546/1943. sz. (Szabadka, 1943. május 28.) 10. *Pro memoria Dr. Ijjas Józseftől 1941. június 7.*

⁶¹ KFL I.1.a. Generalia de Archidioecesi, 2100/1941. sz., érk. 1941. május 28. (Budapest, 1941. május 26.)

⁶² KFL I.1.a. Generalia de Archidioecesi, 3546/1943. sz. (Szabadka, 1943. május 28.) 8. *Budanovich püspök levele a Nuntiushoz 1941. május 29-én.*

amelyben annyiban árnyalta előző levelét, hogy „*administrator in spiritualibus*” kirendelését kérte Szabadkára, de nem mondott le ottani javadalmáról. A másik levelet az érseknek címezte,⁶³ amelyben mint a szabadkai Szent Teréz Plébánia plébánosa köszöntötte új főpásztorát, és kérte, hogy megbízottja, Zvekanovics Mátyás, az erdészeti hivatal vezetője közreműködhessen a javak átadásánál. (Zvekanovics Mátyás, azaz Matija Zvekanović 1939–1941 között jószágigazgató volt, 1955-től Budanovich segédpüspöke, majd 1958-tól utóda, egyben a Szabadkai Egyházmegye első püspöke 1968–1989 között.⁶⁴) A püspök a levelet átadta Ijjasnak kézbesítés céljából. Az új fejlemények Zichy érseket, aki még aznap értesült róluk és Rotta nunciust is, akivel Ijjas csak 31-én tudott beszélni, nagyon meglepték. Utóbbi „*nagyon fölháborodott. Kijelentette, hogy ő nem engedi játszani a szavakkal*”.⁶⁵ Ezért nem is volt hajlandó átvenni a levelet.

Budanovich Lajos csak rövid ideig maradt Budapesten. Egy másik, ismeretlen szerző által készített feljegyzés⁶⁶ szerint ott tartózkodása alatt a környékbeli, szerbek lakta plébániákat (Tököl, Ráckeve, Szentendre) kereste fel, ahol az anyakönyveket tanulmányozta, majd a helyi plébánosokat azzal vádolta, hogy elmagyarosítják a híveket. Ezért a belügyminiszter augusztus 14-i utasítására a mátraverebélyi ferences kolostorba internálták a főpapot.

A Bácsi Apostoli Kormányzóság feletti joghatóság tehát a dekrétum értelmében újra eredeti birtokosára szállt, de elődjéhez hasonlóan Zichy Gyula is „*ad nutum Sanctae Sedis*” apostoli kormányzói kinevezést kapott, hiszen magát az adminisztratúrát a helyzet bizonytalansága miatt – ahogy ez ilyenkor szokásos – a Szentszék nem szüntette meg, kivárva a további fejleményeket és a helyzet stabilizálódását.

Budanovich a ferenceseknél maradt 1943. május 26-ig, amikor engedélyt kapott meglátogatni beteg nővérét Szabadkán. Ijjas József ennek a látogatásnak a kapcsán küldte el Kalocsára az addig összegyűlt kész iratokat és írt még egy utolsó feljegyzést.⁶⁷ Egyházi akadály nem volt visszatérésének, hiszen még mindig a Szent Teréz Plébánia

⁶³ KFL I.1.a. Generalia de Archidioecesi, 3546/1943. sz. (Szabadka, 1943. május 28.) 9. *Budanovich püspök levele a kalocsai Érsekhez 1941. május 29-én.*

⁶⁴ Vö. *Schematismus primus*, 152sk.

⁶⁵ I/10. 1.

⁶⁶ Budapest, 1944. március 14. Ismeretlen szerzőjű feljegyzés Budanovich Lajos püspök tevékenységéről. Ed. MERK, 281sk.

⁶⁷ KFL I.1.a. Generalia de Archidioecesi, 3546/1943. sz. (Szabadka, 1943. május 28.) 12. *Pro memoria Dr. Ijjas Józseftől 1943. május 27-én.*

plébánosa volt. A politikai engedélyt a Belügyminisztérium adta meg. Bár a bácsi főispán csak két hét, a plébániára korlátozott tartózkodást garantált, a belügyminiszter kijelentette, hogy a további internálás nem kívánatos. Beresztóczy tudatta a hírt Ijjással, aki hasztalan próbált tiltakozni. Budanovich püspök május 26-án este 9 órakor érkezett vissza Szabadkára. Ugyanazzal a vonattal Ijjas József szabadkai érseki biztos is a városba utazott. A Kultuszminisztérium kérésével zárul a feljegyzés: „mentsük, ami még menthető”.⁶⁸

5. A világháború vége és a terület végleges kettéválasztása

Budanovich Lajos a hadiszereplése fordulásával 1944. december 20-án visszavette a terület feletti joghatóságot, és azt 1958-ban bekövetkezett haláláig, azaz összesen mintegy 32 évig kormányozta.⁶⁹ Utóda bizalmasa, Matija Zvekanović (Zvekanovich Mátyás) lett, aki 1955-től segédpüspökként segítette az apostoli kormányzót. Budanovich álma, tervei részben teljesültek, hiszen VI. Pál pápa (1963–1978) idején véglegessé vált a Bácska Jugoszláviába került részének a sorsa: 1968. január 25-én, az egykori Bács vármegye és az ősi érsekség középkori védőszentjének, Szent Pálnak ünnepén,⁷⁰ a *Praeclarissima Pauli* bullával⁷¹ létrehozták a Szabadkai Egyházmegyét. Az apostol lett az új püspökség védőszentje, a szabadkai Szent Teréz Plébániatemplom a székesegyháza, első püspöke pedig Zvekanović, aki összesen 31 éven keresztül vezette az adminisztratúrát, illetve egyházmegyét. Az új egyházmegye a jugoszláv állam hivatalos szláv ideológiai vonalát követte, így az első szabadkai sematizmus az egykori Bácsi Főegyházmegye (sic!) közvetlen vagy közvetett alapítójaként egyenesen Szent Metódot (815–885) nevezi meg,⁷² e módon is homályosítva a majd' ezeréves kapcsolatot Kalocsával. A legtöbb mértékadó (és nem csak magyar) történész ma nem osztja ezt az alapításra vonatkozó véleményt, de tény az, hogy a középkori Kalocsa-Bácsi Főegyházmegyének két székhelye, két székesegyháza és két

⁶⁸ I/12. 2.

⁶⁹ *Nova et vetera*, 28sk.; Az 1944–1945-ben vértanúhalált papokról bővebben: TÓTH T., *A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye mártír papjai 1944–1945-ben*. In: *Episcopus, Archiabbas Benedictinus. Historicus Ecclesiae. Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára*. Szerk. SOMORJAI Á. OSB, ZOMBORI I. Budapest 2016. 439–454.

⁷⁰ Bács-Kiskun megye címerében Bács vármegyére és védőszentjére emlékeztet Szent Pál alakja. A Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye jelenlegi védőszentje Szent István király, míg a Szabadkai Egyházmegye patrónusa Szent Pál.

⁷¹ *Schematismus primus*, 35sk.

⁷² *Nova et vetera*, 20.

székeskáptalana volt (Kalocsán és Bácsott). A kettősség kialakulásának magyarázatára többféle teória látott napvilágot: egyesek szerint két (fő)egyházmegye egyesült, míg más, főleg jelenkori kutatók szerint egyetlen érsekség változtatta a székhelyét a századok során.⁷³

Aztán, mivel Jugoszlávia az 1990-es évektől kezdve fokozatosan szétesett, nemzetiségi és egyházi téren egy teljesen új helyzet jött létre, amely lehetővé tette a gyökerek valamivel szabadabb újragondolását. A Bácska történelmileg, nyelvében és kultúrájában gazdag vidék. Van remény arra, hogy az évszázadok óta itt együtt élő nemzetiségek újra békében és egymásra számítva tudjanak majd élni.

⁷³ Bővebben: THOROCZKAY G., *Előszó*. In: KATONA I., *A kalocsai érseki egyház története*. I. Kalocsa 2001. I-XXX.